

Թարգմանութեան մէջ, սխալաւոր բառերով ու աստիճաններով խնդրուած հայերէնը՝ բնագրին մէջ հարկ էր որ կանուխ թէ անագան անգործածութեան դատապարտելն աշխատասիրողներու ձեռնակը ինչ եւ արժած ըլլար այն՝ Ուրախութեամբ կ'ողջունենք այսօր Դկոր. Ս. Վերերի նոր թարգմանութիւնը. Գրայրուրդի ի պաշտօնէ հայրախօս ուսուցչապետը թափանցած ու բմբռնած Իրենէսի առողջ գաղափարներն, ճշգրիտ ու պայծառ թարգմանութեամբ կը ներկայացընէ նոյնը՝ գերմանական հասարակութեան, ըստ պատահման բացուած էջի մը համաստեղութեամբ կարելի է իսկոյն տեսնել թէ ինչ անանցանելի վէճեր կան բացուած նախկին ու այս թարգմանութեան միջեւ. մինչ առաջինը բնագրին սխալ ըմբռնելով կը շեղի յատուցողի օրինակէն կարկանդակով՝ Ինքնաժողով տողեր, Վերեր խորապէս թափանցելով գրուածքի մտքին կու. տայ թարգմանութիւն մը հաւատարիմ եւ պայծառ. առ այս իրբեւ դասական օրինակ կարելի է շատերուն մէջէն յառաջ բերել հետեւալ տողերը

Հին թարգմանութենէն

Իջ 2. So ist auch die Reinheit des Leibes ein Vorbeugungsmittel, durch das man sich von allen schändlichen Dingen . . . enthält und die Reinheit der Seele eins (nämlich ein Vorbeugungsmittel), um den Glauben an Gott unverseht zu erhalten.

Նոր թարգմանութենէն

Իջ 2. So ist sowohl eine Heiligung des Leibes zu beobachten, die beständige Enthaltung von allen unschamhaften Dingen und von allen ungerechten Werken, als auch eine Heiligung der Seele, die unversehtes Bewahren des Glaubens an Gott.

Այս երկնաբերձ տարբերութեան պատճառն է միայն եւ միայն ըմբռնութիւնն ըստին սխալ ըմբռնումը, որով նշուող կ'անուշ ընդարձակ ինքնագրութիւն մը հին թարգմանութեան մէջ, մինչ բոլորովն ուրիշ իմաստ կ'արտայայտեն Իրենէսի տողերը՝ «Եւ է մարմնոյ սրման թիւն արգելաւորութիւն ժողովարկութեան սրմանայն ամառութիւն իրաց եւ յամենայն անիրաւ գործոց, եւ անձին սրբութիւն զառ ի յԱստուածն հաւատամբողը պահել»:

Թեւեւ կարող թարգմանութիւն է Ուսուցչապետին ընտալածը, որով բնականաբար հայ բնագրին. քննադատական սրբագրեալ հրատարակութեան հարկը զգալի կը մնայ գին, այսու հանգրեւձ ստորեւ. Ծանօթութիւններու մէջ մի առ մի գետեղուած են կարեւոր ուղղագրութիւն-

ներն ու հետազօտութիւնները. այսու արդէն հայ բնագրին վերստին հրատարակութեան համար Վերերի աշխատասիրութիւնը իւր անհրաժեշտ հարկաւորութիւնը պիտի չտուժէ երբեք:

Կը ցանկանք համառօտել հոս Ներածութեան, մեզի համար կարեւոր մասերը:

Շատերանալով գրութեան վաւերականութեան հաստատման եւ պաշտօնացմանով թէ 177/199 էն ետքը գրուած է Իրենէսի իսկ ձեռքով, կ'անցնի Հեղինակը զժողովարացն հարցի մը պատասխանելու, այսինքն թէ հայ թարգմանութիւնը յոյն բնագրէն կը ծագի թէ ասորի նախագաղափար օրինակէն թարգմանուած է. հարցմանս պատասխան տալու համար յառաջ կը բերէ նախ Հրատարակչին հրոյժած ասորական հետքերը, որոնց կը կցէ նաեւ. «ամարութեամբ. բայց այս փոխառութիւնները ուղղակի ասորական համարելու հարկ չկայ, ըստ որում Իրենէսի գրոց թարգմանութենէն շատ առաջ արդէն ասորի անուններու ու բառերու անխոր գործածութեանն ազդեցութիւնը մեծ եղած էր հայերէնի վրայ. ընդհակառակն կան այնպիսի նշաններ, որոնք բոլորովն կը մերժեն ասորիկէն թարգմանութեան մը կարելիութիւնը. այսպէս Իրենէսի յառաջ կը բերէ Շննհոց սկզբնաւորութեան երրայեցի բնագիրը (§ 43). հայ թարգմանութեան հատուածը բոլորովն խաչարուած է. քննադատութիւնը հաստատուն հիմք ունի հաստատելու հոս թէ երբայական բնագրին այս եղծ հայացումը շատ դիւրաւ կը մեկնուի եթէ երբայական եւ ասորի լեզուներու անտեղեակ մէկը համարինք նոյն հատուածը՝ առանց իմաստին թափանցելու թարգմանողը. այլապէս թէ Իրենէսը թարգմանող ասորւոյն համար եւ թէ ասորի բնագրէն նոյնը հայացընելու ձեռնարկող հայուն համար անմեկնելի կը մնայ հատուածը. յամենայն դէպս «բարեօթիք» (եւ ոչ բարեփոխ) եւ «ամենթարեւ» (եւ ոչ շամենթարեւ) բառերը յուսնական նախաբանգիր մը կ'ենթագրեն: 53. հատուածին մէջ կենարար կ'անուանուի «Գեորգիա-Քրիստոս», եւ «Գիտութիւն» (էջ 41). յայտնի է թէ հոս բուն բնագրին մէջ «Գեորգիա, անուշը» «Քրիստոս» ով մեկնուած է. իսկ նման մեկնութեան մը հարկը ոչ թէ ասորին այլ յոյն բնականաբար պիտի զգար: Ենթաբնագիր մը մասնանշող ուրիշ հետքեր կը նկատէ Վերեր նաեւ. Ծանօթութիւններու մէջ (հմմտ. § 47, 55, 6):

Եթէ թարգմանութեան ժամանակը յայտ-

նի ըլլար, այսու ալ կարելիութիւն կը տրուէր հաստատուն եղբայրացութեան մը հասնելու, դժբախտաբար ոչինչ գիտնէր այս մասին: Եթէ իրօք իրենեոս հայ մասնազուգութեան մէջ առաջին անգամ Սեբեոսի ջով կը յիշուի (էջ 126), կանխագոյն լուծութիւնը բնաւ ցուցում չէ թէ հայերը իրենեայ գրութեանց մասին յառաջագոյն ծանօթութիւն չունէին, Եզնկայ աղբերաց քննութիւնը ցուցուց ըստ բաւական թէ Մաշտոցի աշակերտին ծանօթ էին Արիստիդէս, Մեթոսիոս, Հիպոդիոսոս եւ այլն: Եթէ իրօք իւր Գիրքն անուանած է Եզնիկ "Ընդդէմ Աղանդոց", կրնայինք կարծել այսու թէ իրենեոս իրեւ օրինակ ծառայած ըլլայ իրեն: Թէ Եզնիկ "Ընդդէմ Աղանդոց", գիրք մը կը յօրինէ, այս պարագան ի հարկէ կարծել կու տայ թէ առ իւր ժամանակին առկաւն թարգմանուած չէին հայերէնի՝ իրենեոսի գրքերը: այսու հանդերձ Եզնկայ գրքին մէջ իրենեան ազգուններ կարելի է յաճախագոյն մատնանշել:

Սահակ երրորդի ընծայուած վարդապետական թղթին մէջ (հրտւի. Յեր-Միքայէան, էջ Ե) իրենեոսէ յառաջ բերուած կրկին վկայու թիւները կը հաստատեն պարզապէս թէ նոյն տանն լինի հայրապետ մեծապէս կը յորդուէր Հայոց ջով, բայց ոչ թէ նոյն ժամանակ թարգմանուած էր հայերէնի: Սահակի յառաջ բերութիւնը այնպիսի է որ կարծել կու տայ թէ Հեղինակը իրենեայ ծանօթութիւնը կ'ենթադրէ արդէն Սահակ կը գրէ ծանօթորականներու դէմ, բայց ասոնց դէմ ընդդիմաբանելով կը ձգտի ըստ ինքեան հայ ժողովրդեան հաւատքը հաստատել եւ պաշտպանել, այնպէս որ այսու ենթադրուած ծանօթութիւնը կրնանք նոյն իսկ հայ անդադադն չբնականին մէջ ալ որոնել: Թէ իրենեոս այս ժամանակուան մէջ քրիստոսի անապանանութեան մասին ծագած խնդրոյ առթիւ հայերէնի թարգմանուած է, գրքին ներքին բովանդակութենէն կարելի չէ հաստատել: Ըստ որում լինի Մարտիրոսը բնաւ միաբնեայ չէ. իսկ եթէ շատ կանուխ արդէն՝ Եզնկայ ժամանակէն քիչ ետքը ձեռնարկուած է թարգմանութեան, այս պարագան դարձեալ բնաւ չի մերժեր թարգմանութեան յոյն բազրէն ծագումը, մանաւանդ թէ մեծ ապացոյց մըն է, որովհետեւ ճիշդ այս ժամանակներու մէջ յոյն գրութիւններ հայերէնի վերածելու քանքն ու ճիշդ սովորականէն աւելի էր: —

Յետոյ կ'անցնի Գրոթ. Վեբեր գրութեան հայրախոսական տեսակետէ կարեւորութիւնը շնչեւելու: որ յատկապէս հայ մասնագետութեան հետ առնչութիւն չունի:

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ԱՅԼԵՒԱՅԻՆ

1. Հայ Տպագրութեան 400ամեակը: — Երբ ասկէ երկու տարի յառաջ Յաւոյց Զորահարկաբանական հանգեպ րոնած դիրքը կը պարտաւէր, միւս կողմէն վտանգ էինք թէ Ռուսահայոց ազգու եւ հոմերաշէ գործունէութեամբը պիտի ուղղուի սխալը եւ ասը պիտի ըլլայ համազգային՝ հաստատուած համազգային եւ պատուաւոր ծրագրի մը վնաս: Բայց մենք մեր անկախութեան մէջ խաբուած ենք եղեր: Որոնք մտքէն կրնար անցնիլ թէ Էջմիածնի Յանձնաժողովը՝ Թիֆլիզի եւ Պալոյ իրարու մերձեցման նպատակու տեղ, իւր տարօրինակ ընթացքով անհամաձայնութիւններ պիտի սերմանէ իր եւ Թիֆլիզի Յանձնաժողովին միջեւ. անհամաձայնութիւններ, որոնք պարզապէս Թիֆլիզի Յանձնաժողովին դէմ ըլլալէն քիչ մը անդին ալ կ'անցնին: Թիֆլիզի Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ Երեւանը տունել "Նշանմանքին. իսկ Էջմիածնի Յանձնաժողովը կ'որոշէ Հոկտեմբերին. Թիֆլիզի Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ Երեւանը անհամաձայնել "Գրական Ֆոնդ"ով մը, իսկ Էջմիածնի Յանձնաժողովը կ'որոշէ "Գրարդական Ֆոնդ"ով, որ եւ պիտի յանձնուի Էջմիածնի վեհաժողովու: Կարծողիկոսին վերին իրաւաւորութեան:

Յաւալի է որ "Մշակ"ի պէս թերթի մը կը ջատագովուի այսպիսի ծրագրի մը: Ազգային մը, որ համոզուած է թէ հայ բնակելու համար "լուստառքական" մակդիրն ալ ունենալու հարկ չկայ, այս կէտին մէջ "Հորիզոն"ին պաշտպանած են տարբեր գաղափար մը չի կրնար պաշտպանել: Էջմիածնի Յանձնաժողովին Երեւանը ոչ թէ ազգային, այլ գաւառաբանական տուն մըն է գաւառաբանական ծրագրով մը. եւ այսու Երեւանի մասնաձեւութենէն նովին իսկ կը զգուշանաւ հայ-կաթողիկէ եւ Բողոքական հասարակութիւնները: կը զգուշանաւ Միտի-